

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА ПОКРАЩЕННЯ ЖИТТЄВОГО РІВНЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Купрійчук Андрій Валерійович,
аспірант кафедри права та публічного управління
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
Купрійчук Василь Михайлович,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри права та публічного управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир.

Боротьба з бідністю залишається вкрай актуальною проблемою світового масштабу. Бідність – комплексна проблема, яка має вкрай негативні економічні та соціальні наслідки. Високий рівень бідності може призвести до зниження економічного зростання, здорожчання соціальних послуг та збільшення витрат на медичне обслуговування. Крім того, бідність може призвести до зростання рівня злочинності, алкоголізму, наркоманії, що в свою чергу погіршує стан безпеки та несе загрозу національній безпеці.

Подолання усіх форм бідності на всіх територіях було визначено однією з головних цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй відповідно Плану сталого розвитку до 2030 року. Схоже завдання – подолання крайніх форм бідності – було

поставлено і перед нашою державою, яка активно включилася у пошуки дієвих механізмів покращення рівня життя людей, які цього потребують.

У економічній психології під бідністю розуміють нездатність особи (чи сім'ї) підтримувати мінімальний рівень життя. В макроекономічному розрізі бідність країни трактується як низький рівень доходу на душу населення через незначні людські, природні ресурси, відсутність (нестачу) капіталу в країні та технологічне обладнання, утворюючи таким чином «закляте коло бідності» [1]. Останнє включає в себе такі циклічно взаємопов'язані ланки: низькі середні доходи; низькі рівні заощаджень та інвестицій; низькі темпи накопичення капіталу; низька продуктивність.

Фтомова О.С., проаналізувавши існуючі в науковій літературі підходи до визначення бідності, вважає, що їх можна поділити на дві групи:

перша трактує бідність як відсутність або недостатність певного об'єму матеріальних цінностей та грошей;

друга – як стан браку соціально прийнятної для конкретного суспільства суми грошей або матеріальних цінностей. Іншими словами, бідність – це стан людини, первинні потреби якої такі як їжа, одяг, житло, не забезпечені в повній або частковій мірі [2, с. 26].

Г. Юрчик зазначає, що бідність – це завжди мінімальний (недостатній) дохід, а також обмежені можливостей приймати участь в суспільному житті [3].

Дарчин В.Б., досліджуючи поняття «бідність», узагальнює його як соціально-економічну категорію, що представляє собою певну частину населення, яка, в силу певних обставин, не має можливості брати активну участь в повноцінному соціально-економічному житті, аргументуючи це тим, що в бідності одними з перших опиняються люди з низьким освітнім і кваліфікаційним рівнем [4, с. 100].

У широкому розумінні бідність, як визначає вітчизняна дослідниця Е. Лібанова, віддзеркалює невідповідність можливостей окремих груп та верств населення задовольняти свої потреби на досягнутому масовому (середньому) рівні [5, с. 13]. Тобто бідність

вимірюється не лише дефіцитом матеріальних засобів для задоволення базових фізичних потреб людини, а й дефіцитом у таких сферах життя, як рівень освіти, наявність житла, доступ до медичного обслуговування, культурних благ.

У цьому ж розумінні дослідники розглядають бідність як фінансовий, соціально-економічний, моральний та психологічний стан людини (сім'ї, населення), в якому не є можливим забезпечити задоволення всіх першочергових потреб населення, споживчі витрати людей перевищують їх доходи, виникає масове небажання і неможливість у населення реалізувати свої можливості [6, с. 147].

За визначенням Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав, бідність – це стан людини, що характеризується постійним або тривалим позбавленням ресурсів, можливостей, вибору, безпеки і влади, необхідних для того, щоб мати достатній рівень життя та інші громадянські, культурні, економічні, політичні і соціальні права [7].

Світовий банк, одним із ключових завдань якого є ліквідація бідності і голоду, визначає бідність як стан, в якому людина позбавлена благополуччя, тобто має низький рівень доходів і неможливість придбання основних товарів та послуг, необхідних для підтримання гідного способу життя. Водночас, ця ж організація характеризує це явище як стан людини і спосіб її існування наступним чином: «Бідність – це голод. Бідність – це відсутність притулку. Бідність – це бути хворим і не мати можливості звернутися до лікаря. Бідність – це відсутність доступу до школи і невміння читати. Бідність – це не мати роботи, це страх за майбутнє, жити одним днем. Бідність має багато облич, змінюється від місця до місця та з часом, і її описують різними способами. Найчастіше бідність – це ситуація, від якої люди хочуть втекти. Отже, бідність – це заклик до дії – як для бідних, так і для багатих – заклик змінити світ так, щоб у багатьох було достатньо їжі, належного житла, доступу до освіти та охорони здоров'я, захисту від насильства та голосу у тому, що відбувається в їхніх громадах» [8].

У нормативних документах ООН зафіксовані чотири основні прояви бідності: низька тривалість життя; низький професійний та

освітній рівень підготовки; відсутність основних компонентів для нормального життя (чиста питна вода, медичне обслуговування, якісне харчування); усунення від суспільного життя.

Об'єктивними ознаками бідності можна вважати відсутність роботи як джерела доходів та існування окремої особи чи сім'ї, відсутність належних умов проживання (газопостачання, водогін, каналізація), низьку якість харчування, високу частку витрат на харчування, відсутність доступу до платних медичних й освітніх послуг, низький рівень освітньої підготовки та професійної кваліфікації, коротку тривалість життя (ймовірність померти у віці до 40 років). Крім того, бідність досить часто має наслідком ускладнення, а подекуди і розрив соціальних зв'язків.

Дехто з дослідників вважає, що до критеріїв, за якими можна вважати людей бідними, є відсутність можливості користування певними благами, зокрема, вони не мають доступу до набору з певних найпоширеніших товарів тривалого користування (кольорового телевізора (комп'ютера), пральної машини, холодильника тощо).

Також до показників бідності відносяться законодавча обмеженість щодо доступу до використання певних видів ресурсів, за допомогою яких особа могла б отримувати джерела для існування; відсутність доступу до системи правосуддя; неможливість бідного населення вжити заходів для поліпшення умов їхнього життя; неможливість реалізовувати право на участь у прийнятті політичних рішень, що здійснюють істотний вплив на життя населення; вимушена депривація можливостей повноцінної реалізації права на гідне життя.

Бідність має багатофакторний характер і зумовлюється цілим комплексом причин. М. В. Кравченко наголошує на взаємозалежності факторів бідності і виокремлює серед них: економічні (зниження доходів населення, високий ступінь їх диференціації, низький рівень заробітної плати, безробіття, високі ціни, низька купівельна спроможність, фінансова криза, девальвація); соціальні (інвалідність, старість, хвороба, маргіналізація, дитяча безпритульність, соціальна незахищеність); демографічні (неповні родини, родини з високим навантаженням

утриманців, молодь і люди старшої вікової групи, які мають слабкі позиції на ринку праці) [9, с. 214].

Крім того, на поглиблення чи розширення бідності можуть впливати і фактори політичного характеру, як-от: неефективність соціальної політики держави, прогалини у трудовому законодавстві, наявність воєнних конфліктів тощо. Також існують географічні фактори у вигляді незручних та неосвоєних територій, на яких проживає населення.

Список використаних джерел:

1. Комар Н. В. Міжнародна економічна допомога в процесі реалізації стратегії подолання бідності в Україні: дис. ... наук. ст. к. е. н: 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Тернопіль, 2008. 255 с.

2. Фтомова О. С. Бідність та нерівність: можливості зниження засобами фіскальної політики: дис. ... наук. ст. к. е. н: 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. К., 2020. 264 с.

3. Юрчик Г. Теоретико-методологічні аспекти виміру бідності населення як індикатора ефективності соціальної політики. *Соціальна економіка*. 2021. № 62. С. 64–77.

4. Дарчин В. Б. Дослідження категорії "бідність" в сучасних реаліях суспільного розвитку. *Економіка та держава. Серія : Державне управління*. 2020. № 2. С. 99–102.

5. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. Умань : Видавець "Сочінський М.М.", 2020. 456 с.

6. Борецька Н. П., Крапівіна Г. О. Подолання бідності у світі та в Україні: сучасний стан (на прикладі нфз «волонтерство» та «волонтуризм»). *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 1 (63). С. 146–153.

7. Бідність. Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді / Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/poverty>

8. What is poverty? / Economic and Social Inclusion Corporation. URL: https://www2.gnb.ca/content/gnb/en/departments/esic/overview/content/what_is_poverty.html.

9. Кравченко М. В. Шляхи подолання бідності в контексті сучасного стану соціального захисту населення України. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 3. С. 214–220.